

Avoimet tiedostomuodot

Kun olet viimeistellyt oppimateriaalisi siinä ohjelmistossa, jossa olet oppimateriaali työstänyt, ja klikkaat vielä viimeisen kerran tallenna ennen julkaisua, kannattaa pysähtyä hetkeksi ja pohtia: mihin tiedostomuotoon tallennan tämän. Ohjelmistoilla on usein tiedostomuoto, johon ne automaattisesti tallentavat, joten aina tätä kysymystä ei tule itselleen esittäneeksi tehdessään oppimateriaaleja. Kysymykseen törmääkin helpommin toisten tekemiä materiaaleja käyttäessä löytäessään oppimateriaaleja, joiden tiedostotyyppi on itselle uusi tai joita ei pysty avaamaan.

Viimeisen tallennuksen hetkellä on hyvä asettaa tämän oppimateriaalin hyödyntäjän asemaan ja miettiä: mitä minä tarvitsisin hyödyntääkseni tätä oppimateriaalia? Mikä on ymmärrettävää, mikä muokattavaa ja mikä on pitkäkestoisesti käytettävää? Näihin kysymyksiin ei ole yksiselitteistä vastausta, sillä oppimateriaalien kirjo on suuri. Tässä blogikirjoituksessa tarkastelemme miten avoimet tiedostomuodot voivat auttaa tässä.

Mitä ovat avoimet tiedostomuodot

Avoim tiedostomuudo on [Tieteen termipankin määritelmän](#) mukaan "standardimuotoitoinen formaatti, jonka käyttämiseen ei tarvita kaupallista ohjelmaa". Usein avointa tiedostomuotoa määritellään myös avoimen standardiprosessin kautta. Avoimet tiedostomuodot ovat siis formaatteja, jotka eivät rajoitu tiettyyn ohjelmaan tai ohjelmaperheeseen ja joita tulevaisuudenkin kehittäjät voivat ottaa osaksi ohjelmistojaan avoimen dokumentaation ansiosta.

Käytännössä se voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, voitko avata työpaikallasi hankituilla ohjelmilla tekemääsi oppimateriaalia omalla konellaasi, jolla vastaavaa ohjelmaa ei ole. Monesti kyse on mukavuudesta ja toimivuudesta: esimerkiksi kuvankäsittelyohjelma Photoshopin psd-loppuiset tiedostot voi avata myös ilmaisilla ohjelmistoilla, mutta kaikki ominaisuudet eivät toimi tarkoitetulla tavalla.

Avoimia tiedostomuotoja on lukuisia ja löydät listausta niistä esimerkiksi [Wikipediasta](#) tai pitkäaikaissäilytyksen näkökulmasta [Digital preservation - sivustolta](#). Yleisiä avoimia tiedostomuotoja ovat esimerkiksi tekstiformaatit odt, pdf ja txt, esitysformaatti odp, kuvaformaatti PNG ja JPEG, vektoriformaatti SVG ja audioformaatti MP3.

Miksi käyttää avoimia tiedostomutoja avoimissa oppimateriaaleissa

Avoimia tiedostomuotoja ja avoimia oppimateriaaleja yhdistää avoimuus - mutta onko tämä itsessään syy avointen tiedostomuotojen käyttämiseen? Taustalla vaikuttavat yhteiset periaatteet ovat toki yksi tapa lähestyä aihetta, mutta avoimen tiedostomuodon voi valita myös käytännön syistä.

Avointen tiedostomuotojen merkittävin hyöty on se, etteivät ne lukitse oppimateriaalisi tietyn ohjelman vangiksi. Tämä edistää tasa-arvoisuutta, sillä kaikilla ei välttämättä ole ollut mahdollisuutta hankkia käyttämäsi kaupallista ohjelmaa. Oppimateriaali kannattaa työstää niillä ohjelmilla, jotka tuntuvat omalle työskentelylle sopivilta. Julkaistessa kannattaa kuitenkin miettiä myös oppimateriaalin käyttäjiä.

Monet laajasti käytetyt ei-avoimet tiedostomuodot ovat hyödynnettävissä myös ilmaisissa ohjelmistoissa. Mutta kuten aiemman Photoshop-esimerkin tapauksessa, monissa haasteena on se, että kaikki ominaisuudet eivät toistu. Tallentamalla työsi myös avoimessa tiedostomuodossa helpotat paitsi jatkohyödyntäjien muokkausurakkaa, takaat itsellesi paremmat mahdollisuudet uusia oppimateriaalisi tilanteiden muuttuessa.

Vakaan ja varman oppimiskokemuksen varmistaakseen voi myös harkita julkaisuun tarkoitettuja formaatteja, mikäli ne ovat oppimateriaalisi tyyppille relevantteja. Esimerkiksi erilaisille tekstiin ja kuvitukseen pohjaaville oppimateriaaleille (oppaille, kirjoille, ohjeistuksille jne) pdf ja epub ovat sujuvaan käyttöön keskittyneitä avoimia julkaisuformaatteja. On kuitenkin huomioitava, että ne eivät auta jatkohyödyntäjiä tekemällä muokkauksesta sujuvaa; ajoittain onkin hyvä julkaista samalla sekä muokkaukseen että käyttöön tarkoitetut tiedostot.

Avoimilla tiedostomuodoilla voit huolehtia myös oppimateriaalisi pitkäikäisen hyödyntämisen mahdollisuudesta. Kaikille oppimateriaaleille tämä ei ole relevanttia ainakaan niiden primäärisen tarkoituksen takaamiseksi, sillä oppimateriaalit voivat olla myös hyvin aikaan sidottuja. Osa oppimateriaaleista on kuitenkin sellaisia, että niiden käyttöikä on pitkä. Avoimet tiedostomuodot pysyvät paremmin ajan virtauksien mukana, sillä avoimen dokumentaation ansiosta kehittäjät voivat tehdä niille tuen uusiin ohjelmistoihin.

Avoimet tiedostomuodot ovat myös yksi [Avoimen oppimisen laatuksien osatekijöistä](#). Niitä on suositeltu myös esimerkiksi [avomille datalle](#). Tekniseltä yksityiskohdalta kuulostavat avoimet tiedostoformaatit ovat siis tunnistettu osa avointa tiedettä ja oppimista. Tiivistetysti avoimia tiedostomuotoja kannattaa käyttää, jotta oppimateriaalisi ei lukiudu yhdestä ohjelmasta riippuvaiseksi. Sillä on erityisesti merkitystä tasa-arvoisten käyttö- ja jatkokehitysmahdollisuuksien takaamisessa, oman selustan suojelussa sekä oppimateriaalin pitkäikäisen käytön mahdollistamisessa.

Yhteenveto

Avoimet tiedostomuodot voivat siis olla hyvä valinta silloin kun haluat:

- edistää tasa-arvoisia hyödyntämismahdollisuuksia,
- tukea muokattavuutta ja
- taata pitkäikäisyyttä.

Kaikissa oppimateriaalissa valintaa ei ole, sillä kaikilla ohjelmistoilla ja kaikilla oppimateriaalityypeillä ei ole avointa tiedostomuotoa. Niillä, joissa se on mahdollisuus, avoin tiedostoformaatti voi olla viimeinen silaus oppimateriaalisi avoimuudelle.

Jakamisen iloa näin syksyn alkuun kaikille avointen oppimateriaalien hyödyntäjille!